

Eenenvijftigste oecumenische ontmoetings- en studiedag
Cinquante et unième journée œcuménique d'étude et de rencontre

De impact van de Hervorming in onze Kerken

-

L'impact de la Réforme dans nos Eglises

07.10.2017 - Sint-Andriesabdij Zevenkerken - Brugge

Overzicht van de belangrijkste oecumenische gebeurtenissen van oktober 2016 tot oktober 2017 door pater Thaddée Barnas

1. 500-jaar Protestantse Hervorming

De belangrijkste oecumenische gebeurtenis in het voorbije jaar was ongetwijfeld de viering van het begin van de protestantse hervorming 500 jaar geleden.

De raad van de Lutherse Wereldbond, onder het voorzitterschap van Mark Hanson, heeft er al in 2004 uitdrukkelijk voor gepleit dat de lutherse Kerken van deze vijfhonderdste verjaardag van de protestantse hervorming geen anti-oecumenische polemiek zouden maken. Verwijzend naar het oecumenisch engagement van de lutheranen in het algemeen, deed Mark Hanson een oproep om de rijke theologische traditie ten dienste te stellen van de christelijke eenheid op wereldvlak. Deze oproep kreeg een onverhoopte weerklank. De *Gemeenschappelijke verklaring over de rechtvaardigingsleer* (1999) was door het overgrote deel van de lutheranen reeds ervaren als een oplossing van de meest fundamentele kwestie die lutheranen en katholieken van elkaar scheidde.

Over het algemeen beschouwden de lutheranen de verschillen tussen beide tradities eerder als secundair, terwijl aan katholieke zijde het accent lag vooral op de noodzaak om oplossingen te vinden voor kwesties van een andere orde, zoals de ecclesiologie, de wederzijdse ambtserkenning, ethische kwesties, enz. Het jubileum van 2017 was een gelegenheid aan beider kant om duidelijkheid te creëren rond de scheiding tussen katholieken en lutheranen. En het was in Duitsland dat men tot analyses kwam die dikwijls zeer optimistisch klonken.

In de periode na de Tweede Wereldoorlog, manifesteerde zich bij de katholieke historici en theologen een nieuwe tendens. Het moment was aangebroken om de Protestantse Hervorming in het algemeen en de Lutherse in het bijzonder steeds meer vanuit een positieve hoek te bekijken.

Sinds de gebeurtenissen rond de Lutherse hervorming in de XVIe eeuw tot in de XXe eeuw was de katholieke geschiedschrijving over Martin Luther en zijn beweging immers uitsluitend negatief geweest. Vanaf 1523 publiceerde

Johann Cochlaeus (Johann Dobeneck 1479-1552) in zijn *Commentaria* een reeks polemische studies tegen Luther en de Hervorming van Wittenberg, die zo aan de basis lag van een kritische anti-lutherse traditie binnen de katholieke wereld. De lutherse schrijvers in die periode muntten trouwens ook niet uit in objectiviteit.

Zo was, Johann Pistorius (1546-1608), de zoon van een lutherse predikant. Hij stapte over naar de gereformeerde gezindte alvorens de weg naar de katholieke Kerk te vinden in 1588. Zijn geschriften waren gewijd aan de studie van de psychologie van M. Luther, vooral op basis van twijfelachtige gegevens en weinig betrouwbare vooroordelen.

Het werk van beide auteurs heeft tot in de voorbije eeuw de katholieke polemiek tegen Luther en het lutheranisme bepaald. Nevens enkele pioniers zoals Johann Adam Möhler (1796-1838), heeft men moeten wachten tot er in de XXe eeuw in Duitsland een meer objectieve en minder door ondoordachte vooroordelen gekleurde manier van benaderen tot stand kwam.

Dankzij de begaafde Luxemburgse priester Joseph Lortz (1887-1975) kwam er een grondige verandering in de katholieke benadering van de Hervormers, vooral door zijn *Die Reformation in Deutschland* (1939-1940). Zijn werk was de eerste wetenschappelijke studie van de Lutherse hervorming die door een katholiek werd ondernomen. Het was de eerste ernstige katholieke poging om de persoonlijkheid en de motieven van Luther te begrijpen door deze terug te plaatsen in hun historische context.

De ommekeer in de katholieke publieke opinie vond vooral plaats in de jaren 1960 dankzij een reeks lezingen van de E. H. Thomas Sartory, die in heel Zuid-Duitsland via de radio werden uitgezonden. In zijn betogen probeerde hij Luther vooral te begrijpen vanuit een psychologische, historische, theologische en oecumenische invalshoek. Als antwoord op de polemische aanvallen in de voorbije eeuwen, toonde hij aan dat Luther, ver van ieder subjectivisme, vooral het accent legde op de persoonlijke relatie tussen God en de gelovige. Sartory legde er de nadruk op dat Luther een authentiek spiritueel iemand was, die met kracht de Bijbel verkondigde en die God zocht te ontmoeten in het gebed.

Al ten tijde van Vaticanum II, kwam er een nieuwe katholieke geschiedschrijving tot stand die de erfenis van Luther en het lutheranisme probeerde te valoriseren.

Reeds vroeg in de geschiedenis van de lutherse-katholieke theologische dialoog werd besloten vooral de leer van de rechtvaardiging van dichter bij te bestuderen, een kwestie die Luther omschreef als het “*articulus stantis et cadentis Ecclesiae*” (de geloofskwestie waarmee de Kerk zelf staat of valt), en die de *Artikelen van Smalkalde* als “het eerste en belangrijkste geloofsartikel” omschreven. Een decreet van het Concilie van Trente heeft in plaats van de verschillen tussen de katholieken en de lutheranen op dat punt te overbruggen de discussie nog aangescherpt. Na verscheidene akkoorden die eraan voorafgingen, heeft men in 1999 een *Gemeenschappelijke verklaring over de rechtvaardigingsleer* ondertekend. Niet allen werden hierdoor op een revolutionaire wijze de standpunten van de beide tradities dichter bij elkaar gebracht, deze tekst vertrok ook vanuit een nieuwe en erg nuttige methode, deze van een ‘gedifferentieerde consensus’, waarbij eerst, paragraaf na paragraaf, de inhoud werd aangegeven waarover men het eens was, om vervolgens punt voor punt de particulariteiten aan te geven en de formuleringen van elk van de beide tradities.

Het succes van de *Gemeenschappelijke verklaring* kreeg over het algemeen grote bijval, zelfs voorbij het lutherse-katholieke beraad. In 2002 trad de Methodistische Wereldraad de verklaring bij, en in 2007, deed de Wereld Gemeenschap van Hervormde / Gereformeerde Kerken hetzelfde. In 2013 publiceerden de Lutherse Wereldbond en de Rooms-katholieke Kerk een discussienota met als titel: *Van conflict tot communio*, met de bedoeling de discussies aan

de basis te bevorderen, in het perspectief van de 500ste verjaardag van de Hervorming. Deze nota werd in meer dan 12 talen vertaald en verspreid.

In 2015 hebben de Lutherse Wereldbond en de Katholieke Kerk een nieuw document gepubliceerd met als titel: *Verklaring over de weg die moet gegaan worden. Kerk, ambt en avondmaal*, samen ook met een discussienota ten behoeve van kleine gespreksgroepen.

In de toenadering tussen Lutheranen en Katholieken is er reeds een lange en bijzonder vruchtbare weg afgelegd. In verschillende delen van de wereld heeft men de indruk dat men reeds aan de vooravond staat van een eenheidsverklaring, die 500 jaar scheiding zal afsluiten, tot geestelijke verrijking van iedereen

Op een conferentie onlangs in Wittenberg stelde de (protestantse) bisschop Karl Hinrich Manzke, van Schaumburg-Lippe, zich zelfs publiekelijk de vraag of kwesties als de gemeenschappelijke ambtserkenning werkelijk van die aard dienen te worden gezien dat ze de Kerk kunnen scheiden (*kirchentrennend*). Dergelijke verklaringen kunnen ons als voorbarig, ja als naïef, overkomen. Maar ze zijn zeker een bewijs van de enorme afstand die reeds werd afgelegd op de weg van de verzoening tussen lutheranen en katholieken.

Toch moeten we nuchter blijven en op de weg naar de volle eenheid kunnen we sommige stappen niet overslaan en dienen we ons ernstig te buigen over de ecclesiologische, sacramentele en ethische kwesties

2. Het heilige en grote Concilie van de Orthodoxe Kerk

In opvolging van de slotdocumenten van het Heilig en Groot Concilie van de orthodoxe Kerk, dat in Kreta plaatsvond in juni 2016, zijn de orthodoxe kerken begonnen met de besluiten die er werden genomen in praktijk te brengen.

We herinneren ons het feit dat vier van de veertien orthodoxe Kerken – deze van Antiochië, Bulgarije, Georgië en Rusland – kort voor het begin van het Concilie mededeelden dat ze niet aan het Concilie zouden deelnemen. Kort na het Concilie kwamen de Heilige Synoden van deze vier Kerken, elk afzonderlijk, samen om stelling te nemen ten aanzien van het gebeuren en de documenten die er werden goedgekeurd. We stellen vast dat ondanks de eerder polemische bewoordingen waarin hun niet-deelname werd aangekondigd, er in de persberichten van al de Heilige Synoden met respect wordt gesproken over de bijeenkomst in Kreta, en er rekening werd gehouden met het feit dat zij zelf gedurende vele decennia hadden deelgenomen aan de voorbereiding en de uitwerking van ontwerp teksten. In verschillende reacties werd duidelijk gezegd dat de bijeenkomst in Kreta, niet gewoonweg diende verworpen te worden, maar eerder diende gezien te worden als een voorbereidende ontmoeting met het oog op een later bijeenroepen van een panorthodox Concilie in de strikte zin van het woord.

Van de zes documenten die op het Concilie werden goedgekeurd riep het document over de oecumene met als titel: *De relaties van de orthodoxe Kerk met geheel de christelijke wereld*, de grootste en meeste kritiek op. Het is dus evident dat de kwestie van de oecumene voor heel wat orthodoxe Kerken en concilievaarders problematisch blijft.

Wat de reacties betreft van de verschillende heilige synoden, zij leggen vooral de nadruk op de *consensus of de eensgezindheid* die tijdens heel de voorbereiding van het Concilie voorop gesteld werd. De afwezigheid van verschillende Kerken, betekende volgens verschillende commentatoren, dat dit principe werd los gelaten. Het Concilie van Kreta kon bijgevolg niet

‘pan-orthodox’ zijn omdat er geen unanimiteit was en de documenten die gestemd werden, konden dan ook niet als bindend worden beschouwd voor alle orthodoxe Kerken.

Andere commentatoren, daarentegen, benadrukten dat in de orthodoxe traditie de deelname van alle Kerken nooit als wezenlijke voorwaarde in de beoordeling van de geldigheid van een Concilie vooropgesteld werd. Ook geen a priori criteria, zoals de aanwezigheid van een quorum van Kerken of bisschoppen traditioneel een voorwaarde was om te oordelen over de oecumenische geldigheid van een concilie. Daarom kan een concilie of een synode a posteriori toch gevalideerd worden door Kerken die niet zelf aan de bijeenkomst hebben deelgenomen, maar die later de teksten en besluiten die genomen werden, mee opgenomen hebben.

Wat er ook van zij, het lijkt ons duidelijk dat er nog geen uitsluitsel bestaat over de uiteindelijke aanvaarding en de oecumenische geldigheid van de beslissingen en de teksten die goedgekeurd werden in Kreta in juni 2016.

Wij, de vrienden en partners van de orthodoxen, wensen van harte dat de orthodoxe conciliaire beweging binnenkort tot een grotere en meer zichtbare eensgezindheid zal leiden, ten aanzien van de vele uitdagingen waaraan alle Kerken en alle christenen het hoofd moeten bieden in deze wereld vandaag.

3. De oecumenische dialogen

Al ruim vijftig jaar zijn de oecumenische gesprekken – zowel bilateraal zoals de dialoog tussen orthodoxen en katholieken of multilateraal zoals Geloof en Kerkorde, (de theologische commissie van de Wereldraad van kerken) – onontbeerlijk voor de vooruitgang van de kerken op de weg van de zichtbare eenheid. Wij wensen hier enkele minder gekende gesprekken op theologisch vlak onder de aandacht te brengen.

Sinds de jaren zeventig zijn er geregeld contacten tussen vertegenwoordigers van de Evangelisch Wereldalliantie en de Rooms-katholieke Kerk. De jongste verslagen van deze gesprekken hebben als titel : *Schrift en Traditie en de Kerk in het heil. Katholieken en Evangelische christenen onderzoeken uitdagingen en mogelijkheden. (2006-2016)*. De tekst geeft de kwesties aan die van beide zijde n verheldering behoeven voor de toenadering van de beide tradities. Dit is een moedige onderneming temeer daar beide uit elkaar gegroeid zijn en momenten hebben gekend recentelijk van grote controverse. Het is duidelijk dat de toenadering tussen de ‘*evangelische*’ christenen en de gelovigen uit de ‘*traditionele*’ Kerken’, de katholieke Kerk inbegrepen, onontbeerlijk is voor het gemeenschappelijk getuigenis van alle christenen in de wereld waarin we leven.

In een dialoog tussen drie partijen komen de vertegenwoordigers van de mennonietische, lutherse en katholieke traditie samen. De wortels van de Mennonieten gaan terug tot de anabaptistische beweging van de XVIe eeuw, die geleden heeft onder de harde vervolging door grote Kerken zowel de katholieke als de protestantse. De tijd van de martelaren is nog levendig aanwezig bij de mennonieten en slechts recent hebben de gesprekken ertoe geleid dat er door de katholieken in 2003 een vraag om vergeving werd geformuleerd en door de lutheranen in 2010. Vandaag gaan de gesprekken over de betekenis van het doopsel in de drie tradities en wil men beter begrijpen welke de band is tussen het doopsel en de persoonlijke geloofsbelijdenis.

De internationale theologische dialoog tussen Anglicanen en Katholieken gaat vandaag zijn derde fase in “ARCIC III”. Ondanks de interne moeilijkheden op dit ogenblik binnen de

Anglicaanse Communio, wordt de dialoog met de Rooms-Katholieke kerk in een hartelijke en productieve sfeer verder gezet. De zesde ontmoeting vond plaats in Toronto (Canada) in mei 2016. Het mandaat van ARCIC in zijn huidige fase wil de *receptio* van haar werk binnen de kerken bevorderen, onder meer door de publicatie van eerder verschenen documenten.¹ In een mooie liturgische viering tijdens de bijeenkomst in Toronto werd dank gezegd voor de vruchten van weldra vijftig jaar gemeenschappelijke dialoog en theologisch werk.

In 2016 werd er ook gezamenlijk een verklaring gepubliceerd door de Lutherse Evangelische Kerk van Finland en de Nationale Raad van de Kerken van Finland, over de resultaten van de dialoog tussen de Russisch-orthodoxe Kerk en de Lutherse Kerk van Finland. Dit werk van 125 blz. heet *Geloof en Liefde*²

Deze bilaterale gesprekken vingen aan in 1970 met het oog op het bevorderen van de eenheid tussen christenen.

Deze verklaring schetst de rijke verworvenheden van de voorbije veertig jaar in de theologische gesprekken tussen theologen uit de beide tradities.

Men kan het betreuren dat de Russisch-orthodoxe Kerk haar activiteiten in het kader van deze dialoog heeft opgeschort omwille van de steun die de Lutherse Evangelische Kerk van Finland heeft verleend aan het huwelijk tussen personen van hetzelfde geslacht.

¹ Deze teksten werden gepubliceerd in 2016: *Looking towards a Church fully reconciled*, The Final Report of the Anglican-Roman Catholic International Commission 1983-2005 (ARCIC II). Edited by Adelbert Denaux, Nicholas Sagovsky et Charles Sherlock. Londen, SPCK, 2016, x + 350 p.

² *Faith and Love. Shared doctrine reached on the basis of the dialogues of the Evangelical Lutheran Church of Finland and the Russian Orthodox Church*. Helsinki, National Church Council / Evangelical Lutheran Church of Finland, 2016, 125 blz.